ڕەنگڤەدانا ئەفسانێ د هۆزانێن جزیریدا

م. هـ . وحید نعمت رمضان

پشکا زمانێ کوردی- فەکۆلتییا زانستێن مرۆڤایەتی-زانکۆیا زاخۆ- هەرێما کوردستانێ/ عێراق.

پوختە:

بابەتێ (ڕەنگڤەدانا ئەفسانێ د ناڤ هۆزانێن مەلایێ جزیریدا) ئێک ژ بابەتێن ڤەکۆلینە ل سەر دیوانا مەلایێ جزیری و زانینا ئالیێ ئەفسانەییە د ناڤ دیوانا ناڤبریدا، جزیری ئەڤ بابەت ب ڕەنگەکێ باش د ناڤ هەلبەستا خۆەدا بکارئینایە، ئەو ژی دابەشی سەر کەساتی، کەل و پەل، جھ، باڵندە و بوونا نەتەوەیی وەکو پێکهێنێن ئاڤاکرنا چەند ئەفسانێن جودا جودا بکارئینانە، بەلێ ئەڤ بکارئینانا مەلای ژی ژ قالبێ وێ یێ ئەفسانەیی بەرەڤ قالبێ عیرفانیڤە چوویە، نەکو وەکی هندەک چیرۆکێن بێ بنەما و دویر ژ واقعیەت و ڕاستیێ.

پرسا جھێ گرنگی پێدانێ د ناڤا ڤێ ڤەکۆلینێدا، ئەو ژی: ئایا مەلایێ جزیری ل چ ئاستی مفا ژ ئەفسانێ دیتیە؟ ڤەکۆلین ل سەر بنەمایێ وەسفی – شرۆڤەکاری هاتییە ئەنجامدان و تێدا پشتبەستن ل سەر چەند دێر ژ هەلبەستێن مەلایێ جزیری هاتییەکرن، ل دوماهیێ ژی کۆمەکا ئەنجامان هاتینە دیارکرن.

پەیڤێن سەرەکی: *ئەفسانە، ئەفسانە و ئایین، ئەفسانە و مێژوو، ئەفسانە و ئەدەبیات، مەلایێ جزیری،*

پێشەکی:

ئەفسانە ئێک ژ بابەتێن گرنگە، وەکو دەستپێکەکا هزرا مرۆڤاهیێ دهێتە زانین، ئەو هزرا مرۆڤایە یا ل هەمبەری دیارێن مینا ژیان، مرن، ڕووح، سرۆشت، جیهان، گەردوون...هتد، ب تایبەت د دەما هاتنە پێشا هەر پیشهاتەکا نوی یا د ناڤ ژیارا جڤاکێ دەستپێکیدا، مرۆڤی ب هزر و نەرینا خوە بەرسڤ ل سەر هەر تشتەکێ هاتییە پێشیا وی دایە، ڤێجا ئەڤ هزر بۆ وی سەردەمی گۆنجایی بوویە، بەلێ دبیت پشتی بورینا دەمەکێ ئەو هزر ب ئەفسانە و جھێ وەرنەگرتنێ هاتبیت نیاسین.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ئەفسانە ژ روویێ زاراڤیڤە ب ڤێ یەکێ دهێت نیاسین کو ژ پەیڤا (Myth,Mythology) هاتییە وەرگرتن و د زمانێ عەرەبیدا پەیڤا (اسطورة) و د زمانێ فارسیدا ژی (اسطوره، افسانه) بکاردهێن و د زمانێ کوردیدا پەیڤا ئەفسانە دهێت بکارهینان. دهێتە گۆتن (ئەفسانە- اسطوره) ژ بنیاتێ خوە یێ یونانی و ژ پەیڤا (Higtoria) ب رامانا لێگەریان و ڤەکۆلین، ئاگەهی د داستانێدا، ژ چاووکێ (Historian)ب رامانا ڤەکۆلین و شرۆڤەکرن هاتییە (بهار، ١٣٥٢: صفحه بیست و دوم).

ئەفسا د پێناسەیا خوەدا ب رەنگێن جودا جودا هاتییە و چەندین نەرینێن جودا ل سەر ئەفسانێ هەنە، د نەرینەکێدا هوسا هاتییە دیارکرن: ((چیرۆکەکا خورافی یان کەڤنارە، ب رەنگەکێ گشتی بابەتێ وێ دەربارەی هندەک بوونەوەرێن شیانێن دەرڤەیی چارچووڤێ مرۆڤی و سەیرە، روودانێن وێ ژی ئەم نەشێین ب تەفسیرەکا سرۆشتی ل قەلەم بدەین))(فتحی، ١٩٨٦: ٢٧). ئەفسانە نیشاندانا بابەتەکێیە مرۆڤێن ئاسایی نەشێن ببن خودانێن وێ و ئەو روودانێن د ناڤ وێدا ژی دهێنە باسکرن نابن جهێ وەرگرتن و پەژراندنێ ل دەڤ کەسێن ئاسایی د جڤاکێ مرۆڤاهییێدا، ب گۆتنەکا دی ئەم دشێن بێژین: ئەو بابەتێ ئەفسانە سەرەکانیا خوە ژێ دگرت، ئەو نە دشیانا مرۆڤیدایە، چونکی ئەو کەس دڤێت هندەک شیانێن دەرڤەیی چارچووڤێ مرۆڤان بیت. ئەفسانە دشێن بێژین: چیرۆکەکا ب چێژ و خوەشییە هاتییە دروستکرن، مەرەم ژێ گەهاندنا هزرەکا مەزنترە ژ چارچووڤێ مرۆڤان و د سەر شیانا واندایە. بابەتێ ئەفسانە دئازرینت، پتر خوە د قالبێ دانا کاری یا هەستێن مرۆڤیدایە (انفعال)ە، نەکو د چارچووڤێ عەقلیدا، چونکی ئەفسانە بۆ سەردەمێن کەڤنار ڤەدگەرت، ئەو سەردەمێن تەفسیرا عەقلی هێشتا بۆ گەلەک ژ بوویەران نەهاتبوو دیارکرن، یان ژی نەببوو خاستەکا مرۆڤاهیێ(فتحی، ١٩٨٦: ٢٨). نیاسینا ئەفسانێ ب چیرۆکەکا میتافیزیکی و سەرویا سرۆشتێ مرۆڤی و خەیالیا وێ، بوویە ئەگەرەکا ب هێز بۆ وێ یەکێ زۆر جاران باوەریا خوە ژ دەست بدەت و هەر کەسی باوەری پێ نەمینت، ئەو ژی د ناڤ شارستانیەتێن کەڤناردا پەیدابوویە، د وی دەمیدا باوەرەکا تەمام دایە ئەفسانێ و ب پیرۆز زانییە (ئەسوەد، ٢٠١١: ١٧٧).

ئەفسانە د جوداهییا خوەدا ژ تێگەهێ خورافە (Legend)، ئەوە کو خورافە زێدەتر گرنگیێ ب دیرۆکێ ددەت ژ ئەفسانێ، هەروەسا کێمتر ژ خورافەیەکا ئەخلاقی (Fable) خوە ب بابەتەکێ پەروەردەییڤە دگرت، بەلێ ل گەل ئەڤێ یەکێ ژی هەر سێ تێگەهێن بوری خودان چیرۆکەکا تژی ژ خەیالێ نە، ئەو جۆرێ چیرۆکێ ژی مانا وێ هەتا نها هەر ل سەر بنەمایێ ڤەگێرانەکا شەفەهی بوویە(فتحی، ١٩٨٦: ٢٨). ئارمانجا ئەفسانێ ئەوە خوە ل کۆمەکا بابەتێن جڤاکی بکەت خودان، ئەو بابەتێن مرۆڤ د رۆژانەیا خوەدا تێکەلی ل

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

گەلدا دکر، ئەو ل وێ باوەرێ بوو، دڤێت ئەڤ بابەتێن هە بهینە شرۆڤەکرن، ڤێجا ئەوی ژی ب نەرینا خوە یا سادە و تێگەهشتنا وی دەمێ دەستپێکا مرۆڤاهیێ ژ بۆ ڕوودانێن گرنگێن ژیانێ بوو.

ڕەنگڤەدانا ئەڤی بابەتێ د ناڤ ئەدەبیاتێ ب گشتی و هۆزانێ ب تایبەتیدا نە تشتەکێ نوی و دەستکەڤتەکێ سەردەمە، بەلکو ب ڤی بەلگێ ئەم دبێژین: ئەفسانە، چیرۆکا ژیارا سەردەمێ کەڤنارە و هزرا وانایە ل هەمبەری ژیان و مرنێ و گەردوونی...هتد، هوسا ئەم دشێن بێژین: ئەدەبیات ژ ئەڤێ هزرێ ناهێت خالیکرن، هەر ژ هۆزانا فۆلکلۆری بگرە هەتا ئەڤی سەردەمی ژی، هەبوونا وێ ژی د ناڤ ئەدەبیاتا کلاسیکا کوردیدا جهەکێ ب هێز هەیە، ئەڤ بابەت ب ڕەنگەکێ بەرفرەهـ ژ لایێ مەلایێ جزیریڤە هاتییە باسکرن، چەندین بابەتین ئەفسانەییێن سەرویا شیانێن مرۆڤی د ناڤ هۆزانێن خوەدا بکارئینایىنە. ئەڤ یەک ل مەلایی جزیری ب تنێ ڕانەوەستایە، بەلکو هۆزانڤانێن مینا: (ئەحمەدێ خانی، مەلایێ باتەیی، نالی، مەحوی...هتد) هاتینە بکارهینان، پتریا ئەڤ هزرێن ئەفسانەیی، وەکی کا چەوا بەشەکێ نەکێم ژ ڕۆخسار و ناڤەرۆکا هەلبەستا خوە ژ ئەدەبیاتا دەولەتێن جیران وەرگرتییە، وەسان ئەفسانە ژی، وەکو بەشەک ژ پێکهاتا ناڤەرۆکا هۆزانی ئینایە د ناڤا بەرهەمێن خوەدا.

مەلا ئەحمەدێ جزیری (٩٧٥-١٠٤١م)، ئەڤێ ژ کەسانێن دەستپێکا کاروانێ هەلبەستا کلاسیکا کوردی و ب پیشەنگەکێ ب هێز بۆ مەلا و چاڤلێکەرێن پشتی خوە دهێت، کۆمەکا هزرێن ئەفسانەی د ناڤا هەلبەستێن خوەدا ئازراندنە، بەرهەمێ خوە ل سەر وان هزران ئاڤاکرینە، ژ وان چیرۆک و هزرێن ئەفسانەیی ژی: (چیایێ قافێ، بالندێ سیمۆرغ، جام جەم، ئاڤا ژیانێ، حەزرەتێ خدر...هتد)، مەرەما ئەڤێ ڤەکۆلینێ ژی (ڕەنگڤەدانا ئەفسانێ د ناڤ هۆزانێن جزیری)دا، دیارکرنا ئەڤێ گۆتنێ یە ب ڕەنگەکێ زانستی و دیارکرنا بەلگایە ژ دیوانا هۆزانێن هەلبەستڤانی، هەروەسا ل گەل وێ یەکێ ئەگەرێن هاتنا ڤان ئەفسانان بۆ ناڤ ئەدەبیاتا کوردی و دیارکرنا خالێن نوی و ئەفسانێن نوییە د ناڤ هۆزانێدا.

ڕەنگە تا نها بەشەک ژ ڤەکۆلەران ب ڕوویێ سەرڤە ئاماژە ب ڤی بابەتی د هۆزانێن چەند هۆزانڤانەکاندا کربیت، لێ ئەگەرا سەرەکی یا هەلبژاردنا ئەڤێ ئەو یەکبوو: تا نها ب ڕەنگەکێ تێر و تەسەل و د بابەتەکێ ئەکادیمیدا باس ل بابەتێ ئەفسانێ د هۆزانێن مەلایدا نەهاتییەکرن، ئەڤ ڤەکۆلین ب شێوەیەکێ وەسفی – شرۆڤەکاری دێ خوە ل ئەڤی بابەتی کەت خودان و نموونین خوە ژ دیوانا مەلایێ جزیری وەرگرت، پاشان ئەوان نموونان ل دۆر ئالیێ ئەفسانەیی شرۆڤەکەت، چونکی گریمانە دهێتەکرن بکارئینانا ڤان ئەفسانێن جیهانی و ڕۆژهەلاتا کەڤنار بۆ مەرەما عیرفانی بکارئینابن.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

١- گرنگی و پەیوەندیا ئەفسانێ:

ئەفسانە وەکو پێکهاتەکا هزری یا جڤاکێ دەستپێکی –ئەگەر دروست بیت بێژین- جهێ خوە د ناڤ خەیالا مرۆڤیدا کرییە، ئەرکێن وێ ژی جودانە، هندەک ژ ڤەکۆلەران ئەرکێن وێ ب سەر دوو ئالیاندا دابەش دکەن، ئێک: بەرسڤدانا پرسیارێن مرۆڤی، بۆ نموونە: کێ جیهان دروستکرییە؟ ئێکەم مرۆڤ کی بوو؟ گیانێن مرۆڤان پشتی مرنێ بۆ کیڤە دچن؟ ئەرکێ وێ یێ دوویێ ژی: ئینان و گرتنا هیجەتێن مرۆڤییە بۆ سیستەمێ جڤاکی و بەرقەراربوونا ئەوان نەریت و تەقلیدێن بەربەلاڤێن د ناڤ جڤاکیدایە (عەباس، ٢٠٢١: ٦). جودا ژ ئەڤێ نەرینێ، ڤەکۆلەرێ ئالێ میتۆلۆژیایێ (جزێف کامبل) چار ئەرکێن دی بۆ ئەفسانێ دیاردکەت، ئەو ژی: (ئێک: تێگەهشتن ژ جیهانا مرۆڤی کو چەند جهێ حێبەتیێ یە، هەروەسا تاقیکرنا حورمەتێ ل هەمبەری ئەوان نهێنیان، دوو: بوارێ گەردووناسییە، شێوازێ گەردوونی پێشچاڤدکەت، سێ: ئەرکێ سۆسیۆلۆژی، بریتیە ژ سیستەمەکێ جڤاکیێ دیارکری و گرنگیدان ب وی جڤاکی، ئەرکێ چارێ: ئەرکێ پەروەردەیی، ئەڤە ژی رۆلەکە ئەفسانە پێ ڕادبت و جڤاکان ل سەر هندەک هزرا فێردکەت) (عەباس، ٢٠٢١: ٦). ل دویڤ ئەڤێ تیگەها کامبلی بۆ ئەرکێن ئەفسانێ، ئەم دشێن وەسا خۆیا بکەین، دوو ژ ڤان ئەرکان ڕۆلێ خوە د هزرا کەسیدا دبینن و دوویێن دی ژی دەرڤەیی چارچووڤێ عەقلێ مرۆڤینە، ب گۆتنەکا دی، دوو ئەرکێن ئێکێ (تێگەهشتن ژ جیهانێ، بوارێ گەردووناسی) دیتن و سیستەمێ هزر و نەرینا مرۆڤییە ل هەمبەری ڤان هەردوو هزرێن ژێ گۆتی، ئانکو دانا کارا عەقل و هەستێن مرۆڤییە ل هەمبەری ڤان ڕوودانان، دوو ئەرکێن دوماهیێ ژی (سۆسیۆلۆژی، پەروەردەیی) ئەڤ هەردوو ئەرکێن ژێگۆتی دەرڤەیی کەسوکینە و دچن چارچووڤێ جڤاکی و ژ سنۆرێ تاکی دەردکەڤن، لێ خالا سەرنجڕاکێش ل ڤێرێ ئەڤەیە– ئەگەر ئەفسانە ب خورافە و دویرە زانست بیت-، بەلێ د دەمەکێدا هەر چار ئەرکێن وی د ئاستێ عەقلیدا دگەرن و مەرەم ژێ ئاڤاکرنا هزرا کەسی و جڤاکییە.

ل بارا گرنگیا ئەفسانێ، ڤەکۆلەر ل وێ باوەرێنە، مرۆڤێ سەردەم ژ هەر ئالیەکێ ژیانێڤە بڤێت ڤەکۆلینەکا زانستی ئەنجامبدەت، دڤێت هەر زوی دەستێ خوە بۆ ئالیێ ئەفسانەیی ببەت و بزانت مرۆڤان د ڕۆژگارێن خوە یێن کەڤندا چەوا هزر ل وی ئالی کرییە (حەسەن، ٢٠٢٠: ١٥).

ل دویڤ ناڤەرۆکێ د جیهانا سەردەمدا چەندین دابەشکرن بۆ ئەفسانێ ژ لایێ ڤەکۆلەرانڤە هاتینەکرن، ژ وان بسپۆرێ هۆنەرێ داستانێ (جمال میرصادقی١٩٣٣-):(ئەفسانا نمایشگەری Fable، ئەفسانا پەریان Fairyn Tale ، ئەفسانا پەهلەوانی Heroes Tale)(میرصادقی، ١٣٧٧: ٢٤). ئەفسانێن پەریان، ئەو جۆرێ چیرۆکێ یە یێن دەربارەی پەریان، ئەجنان، ئەژدەهایان، دێوان، ساحران و بوونەوەرێن دی یێن خەیالی، ڕوودانێن وێ ژی جهێ

Zakho Centre for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

حێبەتیێ نە، پتریا جاران بابەتێ وێ دەربارەی خرابیا سێکسی و هندەک جاران ژی دەربارەی دلوڤانی و ڤیانێ یە، ئەڤ جۆرە پتریا جاران د دوماهییا خوەدا خوەشە، ئەفسانا پەهلەوانان؛ بابەتێ ئەڤی جۆرێ ئەفسانێ پێکدادانا د ناڤبەرا پەهلەوانێن ئەفسانەی یان واقعی و دیرۆکییە ل گەل هێزێن شەیتانی و خراپ و کەساتیێن شەرخاز. ئەفسانەیێن نمایشی ژی؛ ئەو جۆرێ ئەفسانێ یە یێن کورت و یێن ڤەهینۆکی چ ب شعر یان پەخشان دەربارەی گیانەوەران، خودان تایبەتمەندیەکا ئەخلاقییە (احمد، ١٣٩٧: ٣٤- ٣٥). جۆرێ ئەفسانا نمایشی، ب ڕەنگەکێ گشتی خودان دوو تایبەتمەندییە، ئێک: بابەتەکێ پەندئامۆز و عیبرەتییە، دوو: چیرۆکەکە کارێ وێ لەشدارکرنا ڤان جۆرە پەند و ئامۆژگارییایە د لباسەکێ مرۆڤی یان گیانەوەریدا(میرصادقی، ١٣٧٧: ٢٤). ب ڕەنگەکێ گشتی ئەفسانێ دەمەکێ نەدیار د بوریدا هەیە، پترین دەمان، ئەم دشێن دیارکەین ئەو ژ ئەگەرا ڤەگێرانا هندەک چیرۆکێن ئەفسانەی یێن سەردەمێن کەڤنار هاتییە، ژ سەدەمێن گۆهۆرینێن ماددی و مەعنەوی د جڤاکیدا، ل گەل دەرکەڤتنا سەردەمێ دینی، نەخشێ خوە یێ پیرۆز ژ دەستدایە و ب ڕەنگێ ڤەگێرانێن نەپیرۆز د ناڤ جڤاکیدا ڕۆلێ خوە گێرایە (احمد، ١٣٩٧: ٣٤). د گۆتنەکا دیدا ئەم دشێن بێژین: ئەفسانە ئەو جۆرێ چیرۆکێ یە یێ ب ڕەنگێ نەواقعی و دەرکەڤتی ژ شیانا مرۆڤان، هەروەسا کارێن وان ژی عەقلێ مرۆڤی ب ڕاوەستایی دهێلن.

٣-١- ئەفسانە و دین:

ئەگەر ئەم ئەفسانێ ب وێ یەکێ بدەین نیاسین، هزرا مرۆڤێ دەستپێکییە ل هەمبەری بوویەرێن ڕۆژانە وی د ژیانا خوەدا ددیتن، یان هەستپێدکر، هەروەسا ئەو هزرێن خەیالی نە، یێن ژ چارچووڤێ شیانا مرۆڤان دەرکەڤتی، گەلەک جاران ڕوودانەکا تێدایە ب چ قیاسێن عەقلی ناهێتە پیڤان، ئانکو ژ دەرڤەیی چارچووڤێ میتافیزیکێ یە، وی دەمی دێ ئەفسانێ جۆرە پەیوەندییەک ل گەل ئایینی هەبیت، بەلێ ئەڤ پەیوەندییە ژ هەمی ڕوویەکێڤە نابیت، بەلکو پەیوەندییا وێ ژ ڕوویێ هەبوونا هێزا میتافیزیکییە، چونکی ڕەنگە هندەک بابەت د ناڤا دینی ژی دا دەردکەڤن و بابەتێن سەرەکینە، ئەو ژی دبیت ب قیاسێن عەقلێ مرۆڤی نەهێنە پیڤان، یان ژی هەمی سەردەمەکێ مرۆڤ ب عەقلێ خوە نەشێت بگەهت وی پیڤەری، هوسا دێ هەردوو تێگەهێن ئەفسانە و دین چنە د ئێک قالبدا.

ئیمان، ژ وی ڕوویڤە د قالبێ خوەدا وەکی ئەفسانەیەکێیە و سەرەکانییا خوە ژ دینی وەردگرت، لەورا پتریا دینداران ل جیهانێ د خەیالا خوە یا دینیدا پەهلەوانسازیێ دکەن، ئەو پەهلەوانێ وان د ناڤ جڤاکێ مرۆڤیدا ژ دوژمنکارییێن وی و شەرێ وی ل گەل خەلکێن نەیار، وەکی جۆرە خودایەکێ لێ دهێت، یان نزیکی ڤێ هزرێ دبیت (فاطمی،

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

١٣٤٧: مقدمه هفت). بۆ نموونە ئەگەر ئەم بەرێ خوەدانێ ل دینێ (مەسیحی)بکەین، ڕەنگە کەساتیا حەزرەتێ مەسیح ل دەڤ کۆمەکا پیرەوکارێن وی دینی چوویە د قالبێ خودێ دا، هەروەسا کەساتییا ئیمام (حوسین) ل دەڤ کۆمەکا کەسان چوویە د قالبەکێ هند مەزن دا، هەتا گەلەک جاران ئەو چیرۆکێن ل سەر وی دهێنە ڤەگێران خوە د قالبێ تمامێ ئەفسانەیدا دبینن. دینێن دی ژی ژ ئەڤان جۆرێن هزران ناهێن جوداکرن.

هزرا دینی ژی وەکی ئەفسانێ خوە د قالبەکێدا دبینت، ئەو قالبێ مرۆڤ هەست ب (چنەبوون)ێ دکەت، چونکی د هزرا دینیدا ب تنێ مرۆڤ خوە د بازنەیەکا (هیچ بوون)ەکا ڕەهادا دبینت، مرۆڤ هەستپێدکەت (ژ بلی وێ یەکێ ئافریدەیە، چ دی نینە)(الیاده، ١٣٨٦: ١٢٠). ب ڤێ جۆرێ هزرکرنێ ریشەیەکێ خوە یێ ئەفسانەی وەردگرت، بەردەوام ل هزرا وێ یەکێ یە هێزەکا میتافیزیکی وی دلڤینیت و کاریگەریی ل سەر دکەت.

ئەرێ ب ڕاستی ئەفسانە چیە؟ ل سەدێ نوزدەڤە ئەڤ پێناسە د ناڤ خەلکێدا بەربەلاڤبوویە: (هەر تشتەکێ دژی واقعی بیت، دبێژنێ ئەفسانە… ئەنترۆپۆلۆژیێن مەسیحی هاتن و پشتی ڤی دەمی ڕەخنە ل ڤێ نەرینێ گرتن، ئەو ل وێ باوەرێبوون ئەفسانە ئاشکەراکریا حەقیقەتا ڕەهایە، چونکی دیرۆکا پیرۆز دووبارە دکەت، ئانکو ئیلهامی و میتامرۆڤی د دەرکەڤتنا زەمانێ مەزندا (Great Time)، د دەمێ دەستپێکی یێ پیرۆزدا (In Illo Tempore)، روودایە. هوسا دهێتە گۆتن: ئەفسانە واقعیەتەکا پیرۆزە و هەر ژ ڤی ئەگەری دبیتە سەرمەشقەکا مرۆڤی و د ئەنجامدا دووبارەدبیت) (الیاده، ١٣٨٦: ٢٣). هەر ژ ڤی ئەگەرییە ڤەکۆلەرێ بەرنیاسێ ئالیێ ئەفسانەناسیێ یێ ئیتالی (میرچا ئیلیاد)ی ژی ئەڤێ یەکێ ب پەسەند دبینت و ئەو دیاردکەت، ئەفسانە دیرۆکەکا ڕاستییە، د دەمێن دەستپێکیدا روودایە و یاسایا ڕەفتارا ژیانا مرۆڤێ دەستپێکی نیشان ددەت. مرۆڤێ جڤاکێ کەڤنار ب چاڤلێکرنا کریارێن سەرمەشق یێن خودایان یان پەهلەوانێن ئەفسانەیی یان ژی ب تنێ بڤەگێرانا چیرۆکێن وان، خوە ژ دەمێ ژ ناڤبچیت (زمان فانی) دویرکرییە، ب ڕەنگەکێ سیحرئامێزی خوە دگەهینت ناڤا سنۆرێن دەمێ مەزن، دەمێ پیرۆز (زمان مقدس) دا (الیاده، ١٣٨٦: ٢٤).

ئەگەر ئەفسانە د سادەترین پێناسا خوەدا ب ڕامانا سەرهاتی یان داستانەکە یا تایبەتە ب خوداوەند و خودایێ جۆران و بوونەوەرێن ئیلاهیڤە، ب ڤی ڕەنگی تێگەهێ وێ تایبەت ب سەردەمێن کەڤنێن کلتۆرێ جیهانیڤە (ستاری، ١٣٧٤: ١٠١). ئەگەر ئەڤە بیت پێناسا سادە یا ئەفسانێ، ئەڤ یەک بەلگەیە ل سەر وێ چەندێ پەیوەندیەکا کویر د ناڤبەرا ئەفسانە و دینیدا هەیە، ڕەنگە ئەڤ یەک وەکی دوو تێگەهێن د ناڤ ئێکدا چووی بهێن ل قەلەمدان. دهێتە گۆتن ئەفسانە داستانا سەردەمێن کەڤنارە، بەلێ دڤێت ئەڤێ یەکێ

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ژ بیرنەکەین، ئەو ب تنێ داستانەک بۆ ڤەگێرانێ نینە، بەلکو داستانەکە بەشەک ژ تایبەتمەندییێن جڤاکێن پێشین د ناڤ خوەدا هەلگرتینە و ئەفسانە ب وانڤە هاتییە گرێدان.

٣-٢- ئەفسانە و مێژوو:

هەر مللەتەکێ دیرۆکا تایبەتا خوە هەیە، ئەڤجا هندی مللەت کەڤنتر بیت، دیرۆکا وی ب هێزتر بیت، ب تایبەت چارچووڤێ چ هۆزان چ ژی جۆرێن دی یێن ئەدەبیاتێ، ژ بەرکو نڤیسین د سەردەمێن کەڤناردا نەبوویە، تاکە رێکا ڤەگێرانا فێ دیرۆکێ ژی هەر ب رێکا ئەدەبیاتێ بوویە، هوسا ڤەگۆهاستنا چیرۆکان ژ کەسەکێ بۆ ئێکێ دی و وێ دیرۆکا هەی، ئەڤ یەک دبیت ئەگەر چەندین جاران کێم و زێدەهی بۆ بهێن کرن، هەتا گەلەک جاران ئەو دیرۆک رویەکێ ئەفسانەی ب خوەڤە دگرت و پەهلەوانێن مللەتی دبن کەسانێن ئەفسانەی.

ئەفسانە د بەرگەکێ ئەدەبیدا هاتییە نڤیسین، لێ دڤێت ئەم ڤێ یەکێ ژ بیرنەکەین، ئەو دیرۆکا مللەتێن پێشینە، ژ ناف جڤاکی هاتینە هەبوونێ، جۆرە دیرۆکەک بۆ مللەتی خوە تومارکرییە، بەلێ دڤێت بزانین، ئەو روودانێن ئەفسانێ ڤەگێرایی نەهەمی روودانێن سادەنە، بەلکو ئەو روودانێن دیرۆکەکا پیرۆزن ژ مللەتێن بوری، هەروەکی دیرۆکنڤیس (هیرودۆت ٤٨٤-٤٢٥ب.ز) دبێژت: ئەفسانە ژ دەرئەنجاما گۆهۆرین و رووداننێن چارەنڤێسسازێن مەزن گەشەدکەت (عەباس، ٢٠٢١: ٢٨).

زانایێ سوێسری و دامەزرێنەرێ دەروونناسییا شرۆڤەکاری (کارل گۆستاڤ یۆنگ ١٨٧٥-١٩٦١ز) ل وێ باوەرێ یە، ئەفسانە دیرۆکا هۆزایە... هەروەسا ئەفسانە پێکهاتەکا دوو ئالییا د ناڤبەرا دیرۆک و نەدیرۆکییدا (پێکڤە)یە (حەسەن، ٢٠٢٠: ١٩٦). نە ب تنێ یۆنگی ئەڤ هزر پەسەند کرییە، بەلکو چەندین زانایێن جیهانی هەمان هزر پەسەندکرییە، ژ وان ژی (تەیلۆر ئەستیۆنسن).

ژ رویێ دیرۆکیڤە، ئەفسانە دبت بەشەک ژ سەردەمێن کەڤنار، هوسا تێکەلیا وێ ب دیرۆکێڤە پەیدادبت، لەورا دهێتە گۆتن: ئەفسانە بەحسا سەردەمێن هەری کەڤنار یێن دەستپێکا مرۆڤاهیێ دکەت، ئەو سەردەمێ خوداوەندا، گەردوون و مرۆڤ و بوونەوەرێن دی و ئافراندین، لەورا مرۆڤێ کەڤن ژی ڤیایە ب رێکا گرنگیدان ب وێ پیرۆزیێ و تەمامکرن و بەردەوامبوونا دیرۆکا خوداوەندا، دیرۆکا خوە دروست بکەت (عەباس، ٢٠٢١: ٢٩). قوتابخانا دیرۆکی، ئەڤ قوتابخانە ب گرنگی بەرێ خوەدانێ بۆ ئەفسانێ دکەت، هەروەسا گرنگیێ ب دیرۆکێ ژی ددەت، ئەو ل وێ باوەرێنە ئەفسانە ڤۆناغەکا پێش مێژوویە، ئەو ل وێ

باوەرێنە: ئەو روودانێن د ئەفسانێدا دهێن د بنەرەتدا ژ واقعەکێ مرۆڤاتیێ هاتینە، نوکە د شێوازەکێ ئەفسانەیدا بۆ مە ماینە. بەلێ ئەو رەخنا دهێتە ئاراستەکرن بۆ ڤێ قوتابخانێ ئەو ژی، ئەو نەشێن چ سنۆرەکێ دیارکری د ناڤبەرا ئەفسانێ و دیرۆکێدا دیاربکەن، هەتا ب وی سنۆری هەردوو ئالی ژ هەڤ بهێنە جوداکرن، ژ ڤێ گۆتنێ ئەڤ پرس سەرهلددەت: ئەرێ ئەفسانە ل کیڤە ب دوماهی دهێت؟ مێژوو ل کیڤە دەستپێدکەت؟د ناڤ وی زانستێ دیرۆکێدا یێ سەردەم چ بەلگەیەکێ ئیکلاکەر د ناڤبەرا واندا نینە، ب تنێ ڤەگێرانان رووداێن شەفەویە و بانگەشا وێ یەکێ ژی دهێتەکرن هەر ئەو ب خوە ژی دیرۆکە (استراوس، ١٣٨٠: ٤٢).

٣-٣- ئەفسانە و ئەدەبیاتا کوردی:

تاکە رێکا ڤەگێرانا ئەفسانان ژ بەری سەردەمێ نڤێسینێ، ئەو ژی بەرهەمێن ئەدەبێ سەرزاری بوویە، ئەڤجا چ چیرۆکەکا خەیالی بیت یان ژی هۆزان یان هەر جۆرەکێ دی یێ هەبیت، کەواتە ئەدەبیات دبیتە ماکا زیندووبوون و مانەڤەیا بەردەواما ئەفسانێ.

ئەفسانە ب رەنگەکێ گشتی – د ناڤ ئەزموونا کەسیدا- خوە د ناڤ خەونێن وی بۆ بورێ وی، بۆ فیردەوسا بەرزەکری د ناڤ جەژنێن گەلی و ئاهەنگێن فۆلکلۆریدا دەردکەڤن، هوسا جهێ خوە د ناڤ بێ ئاگەهیا مرۆڤێ نویدا ژی گرتییە (مبروک، د.س.: ٦٧). هوسا دیاردبیت ئەدەبیاتا فۆلکلۆری دبنت بنەکۆکا ژ دایکبوونا ئەفسانێ و مللەتان ئەو د ناڤ سینگێ خوەدا هلگرتییە، هەتا ل ڤێ دوماهیێ گەهاندیە چەرخێ نڤێسینێ. ئەگەر ئەم بەرێخوەدانێ بۆ ئەفسانێ بکەین، دێ بینین (ڤیکتۆر شکلۆڤسکی) نە ب تنێ ئەفسانی ب هۆزان ددەت زانین، بەلکو ل دەڤ وی ئەفسانە شێوێ ئێکێ یێ هۆزانێ یە (حەسەن، ٢٠٢٠: ٦٠). هەردیسان لێکۆلەرێ ئەلمانی (ئولاند) ل بارا دروست تێگەهشتنا ئەفسانێ، ئەو ل وێ باوەرێ یە، هەر شاعێرن ژ راستی دشێن د ئەفسانێ بگەهن (حەسەن، ٢٠٢٠: ٦٠).

هاتنا ئەفسانێ د ناڤ ئەدەبیاتا کوردیدا، ب تایبەت د ناڤ هۆزانا کلاسیکا کوردیدا، ئەو ژی ب رێکا کاریگەریێ دبن ئالیێ هۆزانا رۆژهەلاتا ئیسلامی (عەرەبی و فارسی)دا بوویە، ب تایبەت ژی ل ژێر کاریگەرییا هۆزانا فارسی یا عرفانییا سەدێ (٧-٨م)بوویە، ب تایبەت هەلبەستڤانەکێ وەکی (مەلایێ جزیری٩٧٥-١٠٤١م) ب باشی کەڤتییە دبن باندۆرا ڤی شێوازێ هۆزانی یێ وی سەردەمی (سبکێ عراقی) و کاریگەرییا هەر ئێک ژ (عەتارێ نیشابوری، سەعدیێ شێرازی، حافزێ شێرازی)بوویە. زێدەباری مەلایێ جزیری، گەلەک ژ هەلبەستڤانێن دی یێن کلاسیک و هەتا هەڤچەرخ ژی خوە ژ بکارئینانا بابەتێن ئەفسانەی چ یێن کوردی و چ ژی یێن جیهانی خوە نەدایە پاش، بۆ نموونە:

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ئەحمەدێ خانی (١٦٥١-١٧٠٦م):

((یەک بت و نەبت مثال و هەمتا

مەستووره ژ ڕەنگێ زین و عەنقا))

(خانی: ٢٠٠٨: ٢٥٩).

خانی ل ڤێرێ بالندێ ئەفسانەیێ عەنقا (سیمۆرخ) د ناڤ هۆزانا خودا بکارئینایە، هەروەسا چەندین نموونێن دی ژی د دیوان و مەم و زینا ویدا هەنە و ڤێرێ جهێ وان نینە.

شێخ عەبدورەحمانێ ئاقتەپی (١٨٥٤-١٩١٠):

((یارێ من گرتی غەزەب ئاڤێتمە پاش کوهی قاف

بیم و ئوممیدە تەجەللی سەر مە ئەز پەردا جەلال))

(روحی، ٢٠٢٠: ١٠٧).

ڕووحیێ ئاقتەپی ژی بابەتێ (کوهێ قاف) چیایێ قاف یێ ئەفسانەیی د ناڤ ئەڤێ دێرێدا بکارئینایە.

سەید قەدرێ جزیری (١٩٠٠-١٩٦١ز):

((تو قەدر و بەراتا من هەم ئابێ حەیاتا من

بەل عەینی نەجاتا من (باللە) تویی ئەی جان)) (قەدری، ٢٠٠٩: ٤٧).

قەدرێ جزیری ژی ل ڤێرێ مفا ژ هزرا ئەفسانەییا عرفانی (ئابێ حەیات) ئاڤا ژیانێ وەرگرتییە.

موئەیەد تەیب:

((گۆتن:

هەی هۆ...

ڕۆژا چەکووچێ کاوەی چوو

ناهێتەڤە.))

(تەیب: ٢٠٠٤: ٤٩).

هەلبەستڤانێ نوی مفا ژ ئەفسانا گەلێن ئاری (نەورۆزێ) وەرگرتییە و وەکی بابەتەک بۆ ئاڤاکرنا هۆزانا خوە.

٣-٤- مەلایێ جزیری و ئەفسانە:

ڕەنگڤەدانا ئەفسانێ د ناڤ هۆزانێن مەلایێ جزیریدا، ئێک ژ وان بابەتێن گرنگە و هەتا نها ب ڕەنگەکێ سەربەخۆ ژ لایێ ڤەکۆلەرانڤە باس ل هەبوونا وی نەهاتییەکرن، ب

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

دیتنا مە ژی ئەڤ یەک بۆ دوو ئەگەران ڤەدگەرت، ئەو ژی: لاوازیا بەشەک ژ ڤەکۆلەران و بێ بها دیتنا ڤی بابەت، خالا دوویێ ژی هەبوونا هەمان ئەفسانێن عەرەبی – فارسی نە د ناڤ هۆزانێن ویدا، نوکە ژی دێ بەرەڤ چەندین نموونان ژ وان ئەفسانان چین یێن مەلایێ جزیری د ناڤ هۆزانێن خودا بکارئینایین:

٣-٤-١- جهێن ئەفسانەیی:

أ- چیایێ قاف: چیایێ قاف، ئێک ژ وان ئەفسانەییێن ب هێزە یێن د ناڤا ئەدەبیاتا عیرفانیدا دهێت پێش و رۆلێ خوە د ناڤ عارفاندا گێرایە، ئەفسانا چیایێ قاف، د بنەرەتدا ئەفسانەیەکا عەرەبییە، ژ نەریتێن عەرەبێن پێشینە، چیایەکە ل ئەردەکێ ل دویف باوەرا وان گروڤرە وەکی تەپێ و ڕاستە (شعبانزادە، ١٣٩٥: ٧٨). ب گشتی د ناڤ ئەدەبیاتا عیرفانیدا، سەرهلدانا ڤێ واتایی بۆ چەرخێ ئێکێ کۆچی ڤەدگەرت، پتریا نڤیسەر و ژێدەرێن باوەرپێکری یێن وەکی (مەقدسی و حمدالله مستوفی) ل وێ باوەرینە (قاف، زنجیرەیەکا چیا یا سەربەخۆیە ژ هەمی چیایێن دی، وەکی چیایەکێ سەربەخۆ دهێت زانین، چیایەکێ گەلەک بلندە و قافا سەرەکی ژی، مەرەم ژێ (گۆپیتکا قاف)ە، دبیت بلندترین بەشێ ڤی چیایی، هەمی چیایێن دی ژ ڤی چیایی هاتینە هەبوونێ)(شعبانزادە، ١٣٩٥: ٧٨-٧٩).

مەلایێ جزیری، هەم قاف وەکو چیا بکارئینایە و هەم ژی وەکی دەریا بکارئینایە، لێ د کیژان ڕامان دابیت پتر خوە ل هزرا مەزنیێ دایە، هەروەکی دبێژت:

((بالله چ طەبعەت ئادەمی   یەکسەر دبێم یەک عالەمی

دەریایێ قاف و قولزەمی   یان چەرخی گەردانی مەلا))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٣٤).

د ڤێ بەیتێدا جزیری پەسنا خوە کرییە و سویند دخۆت کو ئەڤە چ جۆرە مرۆڤە؟ وەکی دەریایا (قاف)ێ یان ژی وەکی چەرخێ گەردوونییە. بکارئینانا ڤێ واتایێ ژ بووی قافێ ب هەمان ڕەنگ ژ تێگەها خوە یا عیرفانی دەرنەکەڤتیە و هەر ل دور وێ تێگەهێ زڤرییە، چونکی ئەڤ تێگەهە د ئەدەبیاتا عرفانیدا دشێت ب سێ واتایێن (ئێک: مەزنی، قاف وەکی پێکهاتەک ژ بەشەکێ دی. دوو: قاف دشێت ڕەمز و سیمبۆلا قۆناغەکێ بت. سێ: جاران ژی دشێت وەکی حەیری و سەرگەردانی بکاربهێت)(شعبانزادە، ١٣٩٥: ٨٧). د ئەڤێ مالکا سەریدا ژی پتر ڕامانا مەزنی و بەرفرەهی ب خوەڤە گرتییە.

ب- سەرەکانیا ئاڤا ژیانێ: ئەڤ بابەت د ناڤ هۆزانا جزیریدا ب چەندین پەیڤێن بیانی دەربرین ژێ هاتییەکرن، وەکی (آب حیات، آب حیوان، سەرچەشمەیێ حەیوان، ...هتد)، مەرەم ژ ئەڤێ ئاڤێ (کانیەکە، هەرکەسێ ئاڤێ ژ وێ ڤەخۆت، هەمی دەمان دێ زیندی و نەمر مینیت، خدرێ پێغەمبەر ژ وێ ئاڤێ ڤەخارییە)(دهخدا، جلد ششم، ١٣٧٧: ٨١٦٠).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

((مە ژ سەرچەشمەیێ حەیوان قەدەحەک صافی ڤەخوار
ناگن لەذذەت و شەوقا مە ب سەد جلدێ کتاب))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٥٥).

د ڤێ بەیتا هۆزانێدا جزیری خوە ل جهێ خدری دبینت و ئەوی ژ سەرەکانییا ئاڤا ژیانێ ڤەخارییە، لێ ئەڤ ئاڤ ڤەخارنا وی نەبوو مانا هەر و هەرە، بەلکو کاریگەرییا وێ ئاڤێ ل سەر لەززەت و چێژا دلێ وی و شەوقا وییە.

((ژ عنایەت نەظەرێ خاصصە کو هەر مصرەع و بەیتەک
قەدەحێن ئابێ حەیاتێنە د شعرا مە لەبالەب))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٥٨).

د ڤێ بەیتا هۆزانێدا جارەکا دی (ئابێ حەیات) هاتییە، لێ مەرەم ژێ ڤەخارنا وێ ئاڤێ نینە، بەلکو جزیری گۆتییە خاندەڤانێ خوە شعرا من (ئاڤا ژیانێ)یە، هەرکەسێ وان بخۆینت، ئێدی نەمری بۆ وییە. ئەو وەکی قەدەحێن پڕ و پڕن ژ ئاڤا ژیانێ. جزیری ل چەندین جهێن دی ژی ئاڤا ژیانێ بکارئینایە و ب هەمان واتا یان نزیکێ وان دهێت، وەکی لاپەرێن (٦١، ٦٥).

ئەفسانەیا ئاڤا ژیانێ، مەلایێ جزیری هەم وەکی ئاڤەکا خودان بها و جهێ ژیانێ، هەم ژی وەکی بهادارییەک بۆ هەلبەستا خوە و مەدحکرنا هەلبەستا خوە پێ.

٣-٤-٢- کەساتییێن ئەفسانەیی:

أ- **حەزرەتێ خدر:** ئێک ژ کەساتییێن ئەفسانەییە، ڕۆلەکێ مەزن د ئەدەبیاتا دینی و عیرفانیدا گێرایە، سەرهاتیا وێ دیاردکەت (ژ بەر وێ یەکێ دبێژنێ خدر(خضر)، چونکی د بەر هەر جهەکێ هشکدا دەربازبیا، شوین دکر، دبێژنێ مەسیح، خودێ گەلەک زانین ب رزقی کربوو، ژ هەر زانینەکا هەی، ئەو ب ئاگەهبوو، خدر و ئیلیاس هەتا ڕۆژا قیامەتێ نامرن، چونکی ئاڤا ژیانێ ڤەخارییە، خدر هەمی ڕۆژا د بیاباناندا دگەرت، ئیلیاس ژی د دەریایادا، بۆ وێ یەکێ ئەگەر کەسەکێ رێکا خوە بەرزەکر، ڕێکێ نیشان بدەن) (اشرف زادە، ١٣٧٣: ٩٥). هەر چەند ئەڤ کەساتیێ ئەفسانەی ژ لایێ هندەک کەسانڤە وەکی پێغەمبەرەک دهێت زانین، لێ ئەڤ یەک د ناڤ ئیسلامێدا ب تێکستێن ڕەسەن، مینا قورئانێ نەهاتییە پشتڕاستکرن، لێ هندەک ژ شرۆڤەکاران وی ب سەردەمێ ئیبراهیم و هندەک ژی ب سەردەمێ مووسایی ددەن ناسین.

د ناڤ ئەدەبیاتا عیرفانیدا حەزرەتێ خدر ڕەمزە ژ حالێ گەشانەوێ (بسط)، هەمی هێزێن میزاجی و گیانی د جیهانا ماددی و (شهادە) غەیبیدا گەشانەوێ دکەن، ئانکو خدر

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

هێمایێ ڤێ یەکێ یە، دژی چوونا ناڤێکدا (قبض)ێ یە، ئەڤا هاتییە پالدان بۆ حەزرەتێ ئیلیاسی. (شوان، ٢٠١٠: ١٢٨).

مەلایێ جزیری ژی مفا بۆ خوە ژ ئەڤێ ئەفسانێ وەرگرتییە و تێکەلی هزرێن خوە یێن عیرفانی کرییە، بۆ نموونە دەما دبێژت:

((سەحەرێ خضرێ عنایەت کو برین چەشمەیێ دل

ب جەهانێ مە نەظەر دا کو جەهان عەینێ سەراب))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٥٦).

د ڤێ مالکێدا مەلا دیاردکەت: حەزرەتێ خدر بەرێ وی دایە کانیا دلی و ژ وێ رووییێ ڤە بەرێخوەدانا وی بۆ جیهانا ماددی، ئەو جیهانێ ب سەراب و لەیلان ددەت زانین. د ڤێرێدا جزیری خدر مینا گەشانەوەیەکا دلی و جیهانا غەیبی دایە دیارکرن، کو تێدا سەرەکانیا دلێ وی تژی کرییە ژ مەعنەویەتێ و دویرکرییە ژ جیهانا ماددی (دنیای)ێ.

((ئێ ب خضری ڕا دڤێت ئاڤا حەیاتێ بت نەصیب

دێ ب سەعی و جەهدێ یەکسان بن ل بال وی رووز و شەب))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٦٠).

د ڤێ بەیتا هەلبەستێدا جزیری هەمان هزرا ئەفسانەی یا (ڤەخارنا ئاڤا ژیانێ) یاکو مرۆڤی هەر ب زیندی بهێلیت دایە دیارکرن، هەتا بانگا خاندەڤانی خوە ژی دکەت: ئەگەر تە دڤێت ل گەل حدری بی و ئاڤا نەمرییێ ڤەخۆی، دڤێت سەعیکرن ل دەڤ وی د هەمی دەمێن شەڤ و ڕۆژاندا یەکسان بن.

ب- **ڕۆستەم و جەمشید:** جەمشید وەکو کەسایەتیەکێ ئەفسانەی هاتییە نیاسین، د ناڤ (ئاڤێستاییێدا ب کەسەکێ باش هاتییە وەسفکرن و ئەو ئێکەم کەسبوو هۆرمزەدی پشتی زەردەشتی ئاخفتن ل گەل کرییە، ... د ڤێداییێدا ژی ئەو ژ خوداوەندان هاتییە هژماردن، بەلێ ئەو خوداوەندی و نەمرییێ دهێلت و دبت بابێ مرۆڤاهیی و مرۆڤان کۆمدکەت... د شاهنامێدا ژی جەمشید پاشایەکێ مەزنە، حەفتسەد سالان پادشاهی کریە، فەرمانداریا وی نە ب تنێ ل سەر مرۆڤان بوویە، بەلکو هەتا ل سەر گیانەوەر و بالندە و ئەجنان ژی بوویە)(اشرف زادە، ١٣٧٣: ١١٦). هەردیسان کەساتیا دی ژی کو ڕوییێ ئەفسانەوی هەیە، ئەو ژی (ڕۆستەم)ە، ئەڤ کەساتیا ئەفسانەی جهەکێ بەرفرەه د ناڤ شاهنامێدا دگریت و ب پەهلەوانێ سەرەکی دهێت نیاسین، ڕۆستەم (پەهلەوانەکێ گەلەک دلێر و زیرەک و ژ دایکبوونا وی ژی ب ڕەنگەکێ نەئاسایی بوویە، هەروەسا پێگەهشتن و هێزا وی ژی نەئاسایی بوویە،

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

قەهرەمانەکێ خودان ناڤبوویە، ڕەمزێ خوەشمێری و دلێریێ بوویە،... قەهرەمانەکێ هشیار و خودان دلەکێ پاقژبوو)(اشرف زاده، ۱۳۷۳: ۱٤۲).

بکارئینانا ناڤێ کەساتیێن ئەفسانەی و دیرۆکی ئێک ژ سیماییێن هەلبەستا عیرفانی یا مەلایێ جزیرییە، ئەو دیاردکەت:

((روستەم و جەمشید و خالد و حەمزە یان شێرێ عەلی

ئافەرین یا شەهسوارێ تورک و ڕمبازێ عەرب))

(دۆسکی، ۲۰۲۰: ٥۹).

بکارئینانا هەردوو ناڤێن ئەفسانەی یێن (ڕۆستەم و جەمشید) ل گەل سێ ناڤێن دی یێن دیرۆکا ئیسلامی (خالد، حەمزە، عەلی) دەربرینە ژ پەهلەوانیبوونا وان هەمی کەسان. هەر چەند ل ڤێرە ژ ئالیێ جزیریڤە پەسنا مێرانی و قەهرەمانییا ڕۆستەم و جەمشید هاتییەکرن، لی د ئەڤێ دێرا هۆزانێ، ئەو -جزیری- ب چاڤەکێ دی بەرێ خوە ددەت ڕۆستەمی، دەما دبێژت:

((ب شرینێ نەگەهت دەست ئەگەر ڕۆستەم بت

دێ ب بازوو و ملان شوبهەتی فەرهاد چ کت؟))

(دۆسکی، ۲۰۲۰: ۷۳).

ئەگەر عاشق ب شرینێ نەگەهت مەعشووقێ، ئەگەر چەند ئەو خودان هێز و پەهلەوانەکێ مەزن بت، مل و بازوو چ مفایی ناگەهینن وی کەسی، ئەو ژی دێ مینیت و ناگەهت مەعشووقێ. ل ڤێرێ ژی ڕاستە هزرا بابەتی هاتییە گوهۆرین، لێ ب هەمان ڕەنگ وەسفا ڕۆستەمی ب هێز و پەهلەوانیێ هاتییەکرن.

ج- **شێخێ صەنعانی:** داستانا شێخی وەکی د ناڤ ژێدەران دا هاتی دیاردکەن (شێخێ سەنعانی ل مەککەهێ بوو و خودانی چارسەد موریدان بوو، شەڤەکێ د خەودا دبینت ئەو ل ڕۆما سوجدێ بۆ سەنەمەکێ دبەت، دزانت خودێ دێ وی تاقی دکەت، لەورا ب موریدێت خوەڤە قەستا ڕۆما دکەت، هەتا ل وێرێ عاشقێ کچەکا مەسیحی دبت و ژ بەر وێ دەروێشێن خوە و دینێ خوە ژی دهێلت و هەتا دبت شڤانێ بەرازان و کەمەرا مەسیحیەتێ گرێددەت، قورئانێ دسۆژت و مەی ڤەدخۆت، بەلێ ل دوماهیێ ب هاریکاریا موریدێت خوە جارەکا دی دزڤرت و پاشان گیانی خوە ژ دەست ددەت)(عارف، ۲۰۰۹: ٦۳٦).

ئەڤ سەرهاتیا ئەفسانی ژی د ناڤ دیوانا جزیریدا هاتییە بکارئینان، ئەوی ژی هەمان نەرینا (عەتارێ نیشابوری۱۱٤٦-۱۲۲۱ز) دووبارەکرییە، دەما دبێژت:

((مەی نەنۆشی شێخێ صەنعانی غەلەط

ئەو نەچوو نێڤ ئەرمەنستانێ غەلەط))

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ١٤٦).

جزیری ل وێ باوەرێ یە شێخی کارەکێ خەلەت ئەنجام نەدایە، بەلکو یا وی کری کارەکێ ڕەوا و دروستە، چوونا وی بۆ ناڤ ئەرمەنستانێ –وەکی مەسکەن و وارێ مەسیحیەتێ- نەچوونەکا خەلەتبوو، بەلکو ڕەوا و دروستبوو، هەتا مەی ڤەخارنا وی ژێ کارەکێ دروستبوو کری.

٣-٤-٣- کەل و پەلێن ئەفسانەیی:

أ- **ئاینەیا ئەسکەندەری:** ژ ڕوییێ دیرۆکیڤە دبێژن: ئەو خودیکە یا ئەسکەندەری ل سەر منارا ئەسکەندەری هلاویستی، ب ڕێکا وێ دزانی کا دوژمنێن وی چ بزاڤ و لڤینان دکەن (شمیسا،١٣٨٧: ٧٩).

ئاینە د تێگەها سۆفیانەدا ب ڕامانا (دلێ مرۆڤێ کاملە، ژ بەر ڤێ یەکێ دبێژت خوە و سیفەت و ناڤێن خوە (خودیک)، ئەڤ واتایە ژێ پتر د ل دەڤ مرۆڤێ کامل دەردکەڤت، کو ڕوالەتەکا تمام هەیە)(شوان، ٢٠١٠: ١٤).

مەلایێ جزیری ژێ بۆ مفا ژ ڤێ تیگەهێ وەرگرتییە، چەندین جهان بکارئینایە، هەروەکو دبێژت:

((دوڕدانەیا دێم گەوهەرە ئایینەیا ئەسکەندەرە

بێ مروەتان دل کر کەرە مەجرووحێ خالانی مەلا))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٣٥).

د ڤێ بەیتا هەلبەستێدا مەلایێ جزیری تێگەها (ئایینەیا ئەسکەندەر) وەکو ڕەمزەک بۆ جوانیا ڕوییێ مەعشووقێ بکارئینایە، وەسا دیارە ئەوی ڕوییێ یارێ دیتیە، لەورا ئەو ل وێ باوەرێیە ڕوویێ یارێ ژ ئاییێنێ ژێ گەشترە.

یان ژێ دبێژت:

((مرئاتێ سکەندەری ل پێشە

بحر و لها العکوس أمواج))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٨٦).

د ڤێ بەیتا هۆزانێدا جزیری تێگەها ناڤبری بۆ ڕامانا ڕەنگڤەدانێ بکارئینایە، ئەو وەکو بەحرەکێ یە و پێلێن وێ د ناڤا خودیکێدا ڕەنگڤەداینە. ل ڤێرە جزیری دلێ کەسێ عارف وەکی خودیکەکا ڕەنگڤەدانا خودێ بکارئینایە. دل ب خودیکێ تەشبیهکریە و ڕەنگڤەدانا پێلێن دەریایێ بوویە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

جزیـری دکارئینانـا تێگەهـێ خودیکـا ئەسـکەندەریدا ب دوو ڕامـانێن جـودا بکارئینایە، ڕامانا ئێکێ: وەکی تەنەکێ جان و ژیهاتی، لەورا ڕوییێ مەعشووقا خوە ب وێ دایە دیارکرن، دوو: ئاینە ب دلی لێکچواندیە، ڕەنگڤەدانا ناڤونیشانێن مەعشووقێ بوویە.

ب- جامێ جەم: ئێک ژ هزرێن ئەفسانەییە ل وەلاتێ فارس، دبێژن: ((جەمشیدی جامەک هەبوو، دەما بەرێ خوە ددایێ رەوشا جیهانێ ب تەمامی ژ نهێنی و ئەسرارا تێدا ژ دویریا دەم و جهی ددیت، هەر تشتێ دڤیا دشیا ببینت، ئەڤ جامە پالدایە کەیخوسروی و ئەسکەندەری ژی))(اشرف زاده، ١٣٧٣: ١٢٦).

د ناڤ هۆزانێن جزیریدا ئەڤ بابەتی ئەفسانەی ژی هاتییە ئازراندن، وەکو دبێژت:

((ئەڤ ڕەشحە دا وێ قولزەمێ مەی هاتە طاسا عالەمێ

جاما جەهانبین دا جەمێ ب ئەسکەندەری ئایینە دا))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٤٩).

د ڤـێ مالکـا هەلبەسـتێدا جزیـری هەردوو تێگەهـێن (جـام جەم، ئـایینێ ئەسکەندەر)بکارئینانە، جاما جەمشیدی ب هەمان ڕامانا دیتنێ هاتییە بکارئینان، ئایینەیا ئەسـکەندەری ژی د هەمـان تێگەهـا دیتنێـدا زڤرییە و مەرەمـا هەردوو گۆتنـان ئـێکە، لەورا دبت هەردوو تێگەهێن ناڤبری ب ئێک ڕامان پەیدابن، ژ ئێک ژێدەر هاتبن، چونکی هەردوو ب ئێک ڕامانن، ئەو ژی (دیتنا جیهانا دویر ژ ڕوییێ ڕەهەندێ دەم و جهی)ڤە.

((ئابێ حەیوان تە دڤێتن؟ تو ببە هەمرەهێ خضر

جامێ جەم بین و ژ دارا و سکەندەر مەکە بەحث))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٨١).

بکارئینانـا هەردوو تێگەهـێن (جـامێ جەم و سـکەندەر)، ئەڤ یەک ئامـاژەیە ب ئێکبوونا واتایا وان ل دەڤ جزیریڤە، جاردن ل ڤێرێ ژی هەمـان ڕامانا دیتنێ هـاتییە. لێ ئەڤ یەک د تێگەها سۆفیانەدا هاتییە گۆهۆرین و ب ڕامانا (دل و دەروونێ پاقژ) (اشرف زادە، ١٣٧٣: ١٢٧).

هەردوو تێگەهێن جامێ جەم و ئاینەیا ئەسکەندەری ل دەڤ مەلایێ جزیری ب ئێک ڕامان هاتینە بکارئینان، ئەو ژی مەرەم ژێ پاقژیا دل و دەروونێ کەسێ عارفە، ئەڤ یەک ژی وێ یەکێ دیاردکەت، ئەو ژ ڕامـانێن خوە یێن ئاسایی و فەرهەنگی دەرکەڤتینە، بەرەڤ چارچووڤێ عیرفانی چووینە.

٣-٤-٤- باڵندێ ئەفسانەیی:

- سـیمۆرغ: ئەڤ جـۆرێ بـوونەوەری ئێـک ژ باڵـندێن ئەفسـانەییە، جهەکێ بەفـرەه د نـاڤ ئەدەبیاتا عیرفانیدا ڤەگرتییە، واتـا ژ هەمیان پتر جهێ وەرگرتنـێ د هـزرا عرفانیدا، ئەو ژی

مرۆڤێ تەکۆز(الانسان کامل)ە، عارفێ ئیرانی (روزبەهان)ی چەندین واتا بۆ وی بکارئینانینە: هندەک جاران دڕکەیە ژ گیانی، جاران ژ پێغەمبەری (ص)، جاران ژ عەقلێ ڕووت و فەیزا پیرۆز. سوهرەوەردی ژی ل وی باوەرێیە: ئەڤ باڵندە چوویە چیایێ قاف، سیبەرا چیایێ قاف ژی هزار ساڵا ب سەر وی دکەڤیت(شوان، ٢٠١٠: ١٩٩-٢٠٠).

جزیری ژی چەندین جاران د ناڤا هەلبەستێن خوەدا ناڤێ ئەڤی باڵندێ ئەفسانەیی بکارئینایە، ژ وان ژی:

((عەنقا نە شکارا کەسە داڤا تو بچینە

داڤا تو ل عەنقا کو ڤەدی بادی هەوا گرت))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٦٩).

د ناڤا ڤێ مالکێدا جزیری ب تەمامی هزرا وێ یەکێ پەسەند دیتیە، کەس نەشێت ئەڤی باڵندێ ئەفسانەیی بگریت، چونکی ئەو نابت نێچیرا کەسێ، ئەی کەس، تو دزانی ئەو داڤا تو ل بەر عەنقا (سیۆرغ)ی ڤەدەی، هەروەکی وێ چەندێ یە تە داڤ ل بەر هەوایی ڤەدایی؟!

د ڤێرێدا باڵندێ سیمۆرغ ژ ڕامانا خوە یا فەرهەنگی، وەکی باڵندەیەکی ئەفسانەی دەرکەڤتییە و بەرەڤ تێگەهێ عیرفانیڤە چوویە، ئەو ژی دڕکەیە ژ (مرۆڤێ تەکۆز)، جزیری ل وێ باوەرێ یە، مرۆڤێ کامل نابیت بکەڤیت داڤێن کەسێن و ئەو داڤێن بۆ وی دهێنە ڤەدان، وەکی وی یەکێ یە ل بەر هەوایی بهێنەڤەدان.

((مەحبووب ب دل بت مە ب ئەڤراز چ حاجەت

عەنقا ب خوە بێتن فڕ و پەرواز چ حاجەت))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٧١).

د ڤێرێدا جزیری ل وێ باوەرێیە، ئەگەر مەحبووب و مەعشووق ب دل بن، ل هەڤ بکەن، وی دەمی وان پێدڤی ب چ هەیە؟ ئەڤ یەک وەکی مەسەلا سیمۆرغێ لێ دهێت، ما ئەگەر سیمۆرغ ب خوە بکەڤت فڕێ، ئەرێ ما چ پێدڤی ب جەنگان بۆ فڕینێ هەیە؟!

٣-٤-٥- بوونا نەتەوەیی (نەورۆز): نەورۆز وەکو بوونەکا نەتەوەیێن ئاریانی و نوییوونا ساڵێ و هاتنا وەرزەکێ نوی، سەرهاتیا پەیدابوونا ڤێ ڕۆژێ ب ڕەنگێن جودا هاتییە، جاران بۆ سەرکەڤتنا (کاوەیێ ئاسنگەر و زوحاک)ی ڤەدگەرینن، جاران ژی بۆ هندەک ئەگەرێن دی، دبێژن: گەلێن ئیرانی یێن کەڤنار جەژنەک ب ناڤێ (فروردیان) هەبوو، ئەو ژی د دەه ڕۆژێن دوماهییا ساڵێدا -د هەیڤا دوازدەدا- ب ڕۆژێن بەهیداری و نەخوەشی و گریان و بوون، نەکو خوەشی و شادیێ، گریا وان ل سەر مرنێ وان بوو، هەروەسا خارن و ڤەخارن بۆ مرییێن خوە پێشکێشدکرن، پشتی ڤان دەه

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ڕۆژان، ڕۆژا یازدێ ب ڕۆژا ئێکێ یا سەرێ سالێ دهەژمارت و کەیفخوەشی تێدا ئەنجامددا(دهخدا، جلد پانزدهم، ١٣٧٧: ٢٢٨٣٣).

تاکە بابەتێ ئەفسانا نەتەوەیی، مەلایێ جزیری د ناڤ هەلبەستا خوەدا بەحس لێ کری، ئەو ژی جەژنا (نەورۆز)ێیە، دبیت ئەڤ یەک ژی نە ژ بابەتێ نەتەوەیی هاتبیت، بەلکو ئەو ژی وەکی هەمی ئەفسانەیێن بوری ژ ئەدەبیاتا فارسی وەرگرتبیت، بەلێ ئەم دشێین ئەوێ وەکی بوونەکا نەتەوەیی بدەین دیارکرن، جزیری دبێژت:

((ئەڤ نار سەیقالا دلە دائم ل وێ قالا دلە
نەورۆز و سەرسالا دلە وەقتێ هلێتن ئەو سراج))

(دۆسکی، ٢٠٢٠: ٨٨).

د ڤێ بەیتا هۆزانێدا جزیری مفا ژ ئەفسانا (نەورۆز) دیتیە، لێ ئەو مفا دیتن ژی نەهاتییە ب دروستی ئاماژێ پێ بکەت کا نەورۆز چیە و ژ کیڤە هاتییە؟! بەلکو وەکی گەلەک ئەفسانەیێن دی ئەو ژی ئینایە د خزمەتا هەلبەستا خوە یا عیرفانیدا بکارئینایە. ل ڤێرێ جزیری نەورۆز وەکی سەرسالەکا نوی و هاتنا خوەشی و شادیی بکارئینایە.

ئەنجام:

پشتی ئەنجامدانا ئەڤێ ڤەکۆلینێ، ئەڤ ئەنجامێن ل خارێ دیارکری ب دەستڤە هاتن:
جیهانا ئەفسانێ ئێک ژ ئالیێن گرنگە، ئەو هەم د ناڤ ئالیێ دین، دیرۆک و هەم ژی د ناڤ ئەدەبیاتێدا جهەکێ باش ڤەدگریت، ل دەڤ مەلایێ جزیری ژی، ئەڤی بابەتی جهێ خوە کرییە، لێ جوداهیا وێ ل دەڤ مەلایێ جزیری وەکی هەلبەستڤانێن دی یێن عارف، وی ژی ئەڤ تێگەهێن ئەفسانەیی بۆ خزمەتا هزرا عرفانی بکارئینانە. ئەو ئەفسانەیێن مەلایێ جزیری بکارئینایین، ئەم دشێین وان ب سەر پێنج بەشێن (جهێن ئەفسانەی، کەساتیێن ئەفسانەی، کەل و پەلێن ئەفسانەی، بالندێ ئەفسانەی و بوونا نەتەوەی و ئەفسانا نەورۆزێ)دا دابەشبکەین.

ئەو ئەفسانەیێن مەلایێ جزیری بکارئینایین دەربرینێ ژ: ڤەگۆهاستنا دل و دەروونێ وی ژ ڤۆناغەکێ بۆ ئێکا دی دکەت، وەکی (چیایێ قاف)، هەروەسا بۆ بهاداریا وی تشتی یان ژی بهادارا هەلبەستا خوە بکارئینایە، وەکی (ئاڤا ژیانێ)، هندەک ژی بۆ گەشانەوا دەروونێ خوە بکارئینایە، وەکی (حەزرەتێ خدر)، یان ژی جاران لێکچواندن ب دلێ خوە کریە وەکی جهەک بۆ ڕەنگڤەدانا مەعشووقی، نموونا وێ ژی (ئایینا ئەسکەندەری و جامێ جەم)، یان ژی ئەفسانە جاران بۆ مرۆڤێ تەککۆز بکارئینایە، وەکی (بالندێ سیمۆرغ).

مەلایێ جزیری ب تنێ ئێک ئەفسانا نەتەوەیی بکارئینایە، دبیت ئەو ژی نە ژ ئالیێ نەتەوەیی بکارئینابیت، بەلکو پتر ل ژێر کاریگەرییا هەلبەستا فارسی دابیت.

ژێدەر:

ب کوردی:

- ئاقتەپی، شێخ عەبدورەحمان (٢٠٢٠): دیوانی رووحی، لێکۆلین و لێکدانەوە: هێمن عومەر خۆرشید، چاپی یەکەم، لە بلاوکراوەکانی زانکۆی سۆران، هەولێر.
- ئەسوەد، نەوزاد ئەحمەد (٢٠١١): فەرهەنگی زاراوەی ئەدەبی و رەخنەیی، بێ چاپ، چاپخانەی بینایی، سلێمانی.
- تەیب، موئەیەد (٢٠٠٤): ستران و بەفر و ئاگر، چاپا سێێ، سپیرێز، دهۆک.
- جزیری، مەلا (٢٠٢٠): دیوانا مەلایێ جزیری، بەرهەڤکرن: تەحسین دۆسکی، چاپا ئێکێ، جزیری، دهۆک.
- حەسەن، مەولود ئیبراهیم (٢٠٢٠): پێکهاتەی ئەفسانەی کوردی، چاپی یەکەم، بلاوکراو: مالی سوهرەوەدی، سلێمانی.
- حەسەن، مەولود ئیبراهیم (٢٠٢٠): قەدەغەشکێنی، چاپی یەکەم، بلاوکراو: مالی سوهرەوەردی، سلێمانی.
- حەسەن، مەولود ئیبراهیم (٢٠٢٠): گەران بە دوای نەمریدا، چاپی یەکەم، بلاوکار: مالی سوهرەوەردی، سلێمانی.
- خانی، ئەحمەد (٢٠٠٨): مەم و زین، بەهەڤکرن: تەحسین ئیبراهیم دۆسکی، چاپا ئێکێ، دەزگەهێ سپیرێز، دهۆک.
- شوان، د. ئیبراهیم ئەحمەد (٢٠١٠): فەرهەنگی سۆفیانەی دیوانی جزیری و مەحوی، چاپخانەی حەجی هاشم، هەولێر.
- عارف، د. محمد نووری (٢٠٠٩): فەرهەنگ دیوانی شاعیران، چاپا دوویێ، بلاوکراوەی ئاراس، هەولێر.
- عەباس، محەمەد سلێمان (٢٠٢١): دونیای ئەفسانە، چاپی یەکەم، چاپخانەی رۆشنبیری، هەولێر.
- قەدری، سەید یێ جزیری (٢٠٠٩): دیوانا سەید قەدری یێ جزیری، بەرهەڤکرن: تەحسین ئیبراهیم دۆسکی، چاپا ئێکێ، سپیرێز، دهۆک.

ب فارسی:

- احمدی، جمال (١٣٩٧): کردستان و ادبیات عامه، چاپ اول، نشر ژیار، سنندج.
- استراوس، کلود لوی (١٣٨٠): اسطوره و تفکر مدرن، ترجمه: دکتر فاضل لاریجانی و علی جهان پولاد، چاپ اول، نشر و پژوهش فرزان روز، تهران.
- الیاده، میرچا (١٣٨٦): اسطوره، رویا، راز، ترجمه رویا منجم، چاپ سوم، نشر علم، تهران.
- بهار، مهرداد (١٣٥٢): اساطیر ایران، چاپ اول، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، تهران.
- ستاری، جلال (١٣٧٤): اسطوره و رمز، چاپ اول، نشر سروش، تهران.
- شعبانزاده، مریم و اسماعیل علی پور (١٣٩٥): از اسطوره تا عرفان: بررسی تطور کارکردهای معنایی قاف، نشریه علمی – پژوهشی، سال دهم، شماره اول، پیاپی ٣٠، شماره بهار و تابستان.
- شمیسا، د. سیروس (١٣٨٧)، فرهنگ اشارات ادبیات فارسی، جلد اول، نشر میترا، تهران.
- فاطمی، سعید (١٣٤٧): اسطیر یونان و روم، جلد ١، د. ط.، دانشگاه تهران، تهران.
- میرصادقی، میمنت و جمال (١٣٧٧: واژەنامه هنر داستان نویسی، چاپ اول، نشر کتاب مهناز، تهران.

ب عەرەبی:

- فتحی، ابراهیم (١٩٨٦): معجم المصطلحات الادبیة، الطبعة الاولی، المؤسسة العربیة للناشرین المتحدین، التونس.
- مبروک، د. أمل (د.س.): الاسطورة والایدیولوجیا، د. ط.، نشر التنویر، د.مک.

الملامح الاسطوري في شعر الجزيري

الملخص:

مسألة (الملامح الاسطوري في شعر الملا الجزيري) ومعرفة جوانبها وأبعادها من المسائل المهمة التي تبحث حول ديوانه الشعري، استخدم الجزيري هذا الاسلوب بشكل بارز في شعره، واستعان بها في جوانب متعددة كوصف شخصية ما وكذلك عند استخدامه وصف الادوات والمكان والحيوان و الروح القومي كجزء من تركيبة اسطورية متنوعة، لكن كثيرا ما تفادى هذا الاستعمال من القالب الاسطوري الى القالب العرفاني، بعيدا عن الاسلوب الاسطوري التي تستخدم في القصص والتي لا أصل لها وتعارض الواقع والحقيقة.

الجانب الأهم في هذه الدراسة هي إشكالية: إلى أي مدى استفاد الجزري من النمط الاسطوري في كتابة شعره؟ هذا البحث دراسة بالمنهج الوصف – التحليلي لهذه المسألة واعتمد فيها على بعض من أبيات الملا الجزيري الشعرية، واختتمت بمجموعة من النتائج عن ذلك.

الكلمات الدالة: *الاسطورية، الاسطورة والدين، الاسطورة والتاريخ، الاسطورة والادب، الملا الجزيري.*

The Myth Reflection In Jaziri's Poems

Abstruct:

The myth reflection in Jaziri's poems is one of the researches conducted based on Mala-ye Jaziri's collection of poems and recognizing mythical aspects of the collection. Jaziri has implemented the matter in question adequately in his poems, which breaks down into: characters, equipment, places, birds and the existence of nationality, he has utilized such aspects as structures to from various myths. However, this usage by Mala has phased from a mythical form to an Irafani form (the acknowledgement of God´s unity) rather than as some nonsense stories and far from reality and truth.

The outstanding question in this research is: To what level has Mala-ye Jaziri benefited from mythology? A descriptive research which relies on some poetic verses of Mala-ye Jaziri, and ends with some conclusions.

Keywords: *mythology, myth and religion, myth and history, myth and literature, Al Mulla Al Jaziri.*